

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תשיח

ערב שבת-קודש
שביעי-של-פסח
כ' בניסן ה'תשס"ח

יוצא-לאור על-ידי
מכון ליובאוויטש שעל-יד
צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

כ' בניסן ה'תשס"ח – כ"ז בניסן ה'תשס"ח

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	כ' בניסן	אורך ביושר וגוי. ספר משפטים והוא ספר שלשה עשר.. הלי שכירות.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	הלי טומאת צרעת פרק ז.	מ"ע רמג.
ש"ק	כ"א בניסן	פרק ד-ו.	פרק ח.	מ"ע ר. מל"ת רלח.
א'	כ"ב בניסן	פרק ז-ט.	פרק ט.	מ"ע רא.
ב'	כ"ג בניסן	פרק י-יב.	פרק י.	מל"ת רסז. רסח.
ג'	כ"ד בניסן	פרק יג. הלי שאלה ופקדון.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק יא.	מל"ת ריט. מ"ע רמד.
ד'	כ"ה בניסן	פרק ג-ה.	פרק יב.	מ"ע רמד.
ה'	כ"ו בניסן	פרק ו-ח.	פרק יג.	מ"ע רמב.
ו'	כ"ז בניסן	הלי מלוה ולוה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק יד.	מ"ע קצז. מל"ת רלד.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
7.41	7.16.3	1.12	12.39	9.18	6.07	5.08	4.45	3.50	ו', כ' בניסן
7.42	7.17.0	1.12	12.39	9.18	6.06	5.07	4.43	3.48	ש"ק, כ"א בניסן
7.43	7.17.7	1.12	12.39	9.17	6.05	5.06	4.42	3.46	א', כ"ב בניסן
7.44	7.18.4	1.12	12.39	9.17	6.04	5.05	4.41	3.45	ב', כ"ג בניסן
7.44	7.19.1	1.12	12.38	9.16	6.03	5.03	4.40	3.43	ג', כ"ד בניסן
7.45	7.19.8	1.12	12.38	9.15	6.02	5.02	4.38	3.42	ד', כ"ה בניסן
7.46	7.20.5	1.12	12.38	9.15	6.01	5.01	4.37	3.40	ה', כ"ו בניסן
7.47	7.21.2	1.12	12.38	9.16	6.00	5.00	4.36	3.39	ו', כ"ז בניסן

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ	צה"ש	הדה"נ
שביעי של פסח	7:55	6:40	7:55	6:55	7:57	6:47	7:55	6:56
קדושים	8:00	6:45	8:03	7:00	8:03	6:52	8:01	7:01

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

www.chabad.org.il אינטרנט: ISSN 0793-7474 דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

צמיחת הגאולה למרות ההעלם והחושך

מדוע נקבעה ההלכה כדעת רבי יהושע, ש"בניסן עתידין להיגאל"? •
מהפטרת אחרון של פסח למדים, כי דווקא במקום שבו הגיע סנחריב
לשיא גאוותו, החלה לצמוח מלכותו של משיח • מעלתו של משיח
היא, שימשיך את הדרגות הנעלות ביותר, ועם זה יפעל זיכוך בעולם
הזה, דווקא בעניינים הגשמיים • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

עתידין ליגאל". אבל במדרש⁵ - סותם כדעת ר' יהושע, ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל". ואף שלכאורה אי אפשר לפסוק הלכה במחלוקת שבגמרא על-פי המדרש, כיוון ש"אין למדין מדברי אגדה"⁷ - הרי ידוע⁸ שהכלל "אין למדין מדברי אגדה" הוא רק בעניין שהוא נגד הגמרא, אבל כאשר בגמרא לא מדובר בזה כלל, או שבגמרא יש פלוגתא ורוצים למצוא במדרש הכרעה - באופנים אלו "למדין מדברי אגדה" (ואף שיש דעות⁹ שגם באופנים אלו "אין למדין מדברי אגדה" - הרי בעלי דעה זו הם מועטים, ואין הלכה כן)¹⁰. ובענייננו: מכיוון שבעניין זה (אם "בתשרי עתידין ליגאל" או "בניסן עתידין ליגאל") יש בגמרא

א. כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹, שהבעל-שם-טוב נהג לאכול סעודה שלישית ביום אחרון של פסח (דהיינו - גם כשקביעותו היתה בחול), והיה קורא לסעודה זו "סעודת משיח". השייכות של אחרון של פסח לעניין המשיח - מודגשת גם בהפטרה, שהרי כל הפטרת אחרון של פסח מדברת על דבר משיח: "ויצא חוטר מגזע ישי גו"² - לידת המשיח, "ונחה עליו רוח הוי' גו"³, "והריחו ביראת הוי' גו"³ - פרטי ההנהגה דמשיח וכו'.

ובהקדמה - שלאמיתו של דבר כל חודש ניסן שייך לגאולה העתידה: בגמרא⁴ מצינו פלוגתא בין ר' אליעזר לר' יהושע, שלדעת רבי אליעזר "בניסן נגאלו ובתשרי עתידין ליגאל", ולדעת רבי יהושע "בניסן נגאלו ובניסן

(5) שמו"ר פט"ו, יא.

(6) ראה סה"מ ה'ש"ת ע' 19. ועוד.

(7) ראה ירושלמי פאה פ"ב ה"ד.

(8) ס' הישר לר"ת סתרי"ט.

(9) שו"ת נוב"י מהדו"ת חיו"ד סקט"א.

(10) ראה בכ"ז - בספרים שנשמנו בשדי חמר כללים מערכת

א' אות צה ואילך. אנציק' תלמודית ערך אגדה בסופו

(כרך א ס"ע קלב). וראה גם תורת מנחם - התוועדיות

ח"ב ע' 172 הערה 10. ח"ג ריש ע' 247. לעיל ע' 49.

(1) שיחת יום אחרון של פסח תש"ב ס"ג (סה"ש תש"ב ס"ע 109) - נעתק ב"היום יום" כב ניסן (אחש"פ). וראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד ותשי"ג בתחלתה (תורת מנחם - התוועדיות ח"ח ע' 95).

(2) ישע"י יא, א.

(3) שם, ב"ג.

(4) ר"ה יא, רע"א.

פלוגתא, ואין בגמרא הכרעה בפלוגתא זו - אפשר להכריע בזה על-פי המדרש.

ונוסף לזה - גם על-פי כללי הגמרא הרי "ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע"¹¹, ודעת ר' יהושע היא ש"בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל".

כל האמור - הוא בנוגע לחודש ניסן בכלל, ולפסח - בפרט. ובפרט באחרון של פסח, לאחרי השלמת כל עניני העבודה, הן ביעור כל העניינים ההפכיים ממצה, והן אכילת מצה - הרי יום זה של אחרון של פסח בפרט הוא יום מסוגל לפעול את ביאת המשיח.

ב. עניין ההמשכה של משיח באחרון של פסח - נמשך בכל דור ודור, ובכל שנה ושנה, ובפרט - בזמן האחרון בעקבתא דמשיחא, ובשנים שנאמרו עליהם קצים¹².

ובפרט עתה, ש"כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה"¹³ - הרי תשובה מועלת "בשעתא חדא וברגעא חדא"¹⁴, שכאשר ברגע אחד ההנהגה היא כדבעי, אזי אפשר לפעול את ביאת המשיח למטה מעשרה טפחים.

ואין להתפעל מזה שישנם העלמות והסתרים וחושך כפול ומכופל כו' - כפי שלמדים מהפטרת אחרון של פסח:

התחלת הפטרה היא - "עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלים"¹⁵, דקאי על סנחריב [שהיה מנגד לא רק ל"ירושלים", אלא גם ל"ציון"], דקאי על נקודת היהדות, שהוא עניין פנימי עוד יותר מעניין "ירושלים", שלימות היראה¹⁶], ש"כשעמד בנוב וראה את ירושלים קטנה לא חש לדברי אצטגניניו (שאמרו לו להלחם בו ביום דווקא) והתחיל להניף ידו בגאווה, וכי על עיר כזו הרגזתי כל החיילות האלו, לינו פה הלילה ולמחר ישליך בה

איש אבנו"¹⁷.

ולמרות שסנחריב היה כל כך חזק בעיני עצמו ובטוח בניצחונו, עד שסבר שאין לו צורך כלל למהר ולהלחם בירושלים בו ביום (שמזה מוכן גודל ההעלם וההסתור) - אף-על-פי-כן, הרי כבר אז התחיל עניין "ויצא חוטר מגזע ישי", ו"ביקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח"¹⁸.

וכמו כן בכל דור ודור, ובפרט עתה ש"כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה" - אין להתפעל מההעלמות וההסתרים, כיוון שבשעתא חדא וברגעא חדא יכולים לפעול את הגאולה.

ובלשון חז"ל¹⁹ "פתחו לי כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם": די בפנייה אחת ("נאָר איין קער") להקב"ה, "כחודו של מחט", כדי שהקב"ה יפתח "כפתחו של אולם" - "פתחו של אולם" דייקא - שכל הפתחים שבבית המקדש לא היו פתוחים תמיד, ודוגמתם בעניין הגאולה הם הגאולות משאר הגליות שיש אחריהם גלות²⁰, מה שאין כן "פתחו של אולם" היה פתוח תמיד²¹ - בדוגמת הגאולה העתידה, שהיא גאולה שלימה שאין אחריה גלות²⁰.

ג. זוהי ההוראה מתוכן הפטרת אחרון של פסח: כשמגיע חודש ניסן בכלל, ואחרון של פסח בפרט, שהוא זמן מסוגל להמשיך את הגאולה - עלול אדם ליפול ברוחו ("אַרְאָפְפְּאֵלְךָ בַּיּוֹם") ולחשוב איזו שייכות יש לו לעניין זה כו'.

ועל זה באה ההוראה מההפטרה, "עוד היום בנוב לעמוד", ואף-על-פי-כן "ויצא חוטר מגזע ישי" - שמבלי הבט על גודל החושך, אפשר להמשיך את הגאולה העתידה, הגאולה השלימה והאמיתית שאין אחריה גלות, שהיא המשכה נעלית ביותר שמעולם לא היתה כדוגמתה, ועד שהיא תכלית

17 פרש"י עה"פ.

18 סנהדרין צד, א.

19 ראה שהש"ר פ"ה, ב [ב]. וראה לקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17. וש"נ.

20 ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתור"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב.

21 מדרות פ"ב מ"ג. וראה לקו"ש שה"ש לה, ג. ובכ"מ. מכתב

ח"י מנחם-אב שנה זו (אגרות-קודש ח"ט ע' רמא).

11 ראה אנשיק' תלמודית ערך הלכה (כרך ח) סכ"א (ע' רצד). וש"נ.

12 ראה לעיל [תור"מ התווערויות תשי"ד חלק ב' ע' 161. וש"נ.

13 סנהדרין צז, ב.

14 ראה זח"א קכט, סע"א.

15 ישעי' יו"ד, לב.

16 ראה לקו"ש חטו' ע' 234. וש"נ.

ישראל, כמו שכתוב³¹ "מי יקום יעקב כי קטן הוא".
ונוסף לזה - הרי משיח עצמו יהיה יהודי בעל
רמ"ח איברים ושס"ה גידים, רמ"ח איברים גשמיים
ושס"ה גידים גשמיים, ובאיברים גשמיים אלו
- יתגלה העניין של "והריחו ביראת ה'".

ונמצא שביאת המשיח פועלת תכלית השלימות
בבריאיה - שגם בדברים הגשמיים, ועד "חור
פתן" ו"מאורת צפעוני", ימשכו בגילוי העניינים
הנעלים ביותר.

וכאמור, מבלי הבט על תוקף ההעלם ד"עוד
היום בנוב לעמוד" - אפשר לפעול עניין זה בכל
שנה ושנה באחרון של פסח, "בשעתא חדא וברגעא
חדא".

ד. ומכיוון שלכל עניין יש צורך בהכנה - הרי
ההכנה לעניין האמור (גילוי המשיח באחרון של
פסח) היא ההתעוררות בסעודה השלישית של
אחרון של פסח, שהבעל שם טוב קראה בשם
"סעודת משיח".

- הבעל שם טוב הוא זה שעלה להיכל
המשיח ושאלו "אימתי קאתי מר", וענה לו משיח
"לכשיפוצו מעינותיך חוצה"³². ובמילא, ידע הבעל
שם טוב את כל הסדר של ביאת המשיח, שהרי משיח
בעצמו גילה לו עניין זה!

ולכן, הרי על-ידי הפצת מעינות תורתו של
הבעל שם טוב, שהיא תורת החסידות, וההתעוררות
בסעודה השלישית דאחרון של פסח, שהבעל שם
טוב קראה בשם "סעודת משיח" - אפשר להמשיך
"בשעתא חדא וברגעא חדא" את הגאולה האמיתית
והשלימה על-ידי משיח, למטה מעשרה טפחים.

[כ"ק אדמו"ר ציוה לנגן ניגון שמחה, "אני
מאמין", ניגון ג' תנועות (דהבעל שם טוב הרב-
המגיד ואדמו"ר הזקן), וניגון קודם דא"ח].

(מהתנועות אחרון-שלי-פסח ה'תשי"ד. 'תורת מנחם

- התנועות ה'תשי"ד ח"ב (יא) עמ' 209-213, בלתי מוגה)

31) עמוס ז, ב"ה.

32) אגה"ק דהבעש"ט הידועה - נדפסה בכתר שם טוב
בתחילתו. ובכ"מ.

שלימות הבריאיה - כמבואר בהמשך ההפטרה
פרטי ההנהגה דמשיח, שיפעל את כל ההמשכות
גם בגשמיות העולם, דהיינו שגשם העולם עצמו
יזדכך, שזוהי תכלית הכוונה.
ובפרטיות יותר:

בהתחלת העניין - "והריחו ביראת ה', ולא
למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח"²²,
"דמורח ודאין"²³, דהיינו שמשיח ידון במשפטים
גשמיים על-פי העניין ד"והריחו ביראת ה'"
(כדמוכח מסיפור הגמרא שעל-ידי זה ביקשו לבחון
אם יש בו העניין ד"והריחו ביראת ה'") -
כיוון שגם העניין היותר נעלה של ריח "ביראת
ה'" (נוסף על מעלת עניין הריח בכלל שהוא "דבר
שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו"²⁴)
ימשיך משיח בדברים הגשמיים.

ובהמשך לזה - "וגר זאב עם כבש גו' וארי'
כבקר יאכל תבן"²⁵, דהיינו שמשיח יפעל זיכוך
אפילו בבעלי חיים²⁶,

- יש מפרשים שהכוונה כמה שכתוב "וגר
זאב עם כבש" היא שיתבטלו התכונות והטבעיים
הרעים שבעולם, אבל מפורש להדיא²⁷ שהכוונה
היא בגשמיות כפשוטו, שמשיח יפעל בבעלי חיים
הגשמיים את עניין "וגר זאב עם כבש"²⁸ -

ועד ל"חור פתן" ו"מאורת צפעוני"²⁹, שהוא עניין
הקשור ל"נחש הקדמוני" - שבכל אלו יפעל משיח
המשכה זו.

ועל דרך זה בנוגע לאומות העולם - שמשיח יפעל
בהם להיות "נער קטן נוהג בס"³⁰, דקאי על בני-

22) ישע' יא, ג.

23) סנהדרין צג, ב.

24) ברכות מג, ב.

25) שם, ר"ז.

26) ראה גם רד"ה ונחה עליו רוח הוי' גו' דאחש"פ תשכ"ה
(סה"מ מלוקט ח"ב ע' מה).

27) ברשימת ההנחה: ב"משנת חסידים" (המו"ל).

28) ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ב ובהשגות הראב"ד שם,
ובנ"כ. פי' הרד"ק עה"פ.

29) שם, ח.

30) שם, ו.

מעלת הגאולה העתידה

לומר בגלוי – זוהי סעודת משיח!

אחרון של פסח שייך לענין המשיח, ולכן אומרים בהפטרת אחרון של פסח "ויצא חוטר מגזע ישי גו". וכן סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שהבעל-שם-טוב נהג לאכול סעודה שלישית באחרון של פסח, והיה קורא לסעודה זו "סעודת משיח".

ולכן, התלמידים הנשארים בבתיהם באחרון של פסח יערכו שם התוועדות, ויחזרו את פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם הבעל-שם-טוב שסעודה זו היא "סעודת משיח". ויש לערוך התוועדות זו באופן של התרחבות והתפשטות:

החילוק בין גאולת מצרים והגאולה העתידה הוא - שגאולת מצרים היתה "בחפזון", ובאופן ד"ברח העם", לאחר שאמרו תחילה "נלכה נא דרך שלשת ימים וגו", וטעם הדבר - "מפני שהרע שבנפשות ישראל היה עדיין בתקפו כו"; מה שאין כן בגאולה העתידה נאמר "לא בחפזון תצאו", כיוון שאין צורך להתפעל מאף אחד כו', ודווקא גאולה זו תהיה גאולה שלימה.

ובהתאם לכך, הנה גם "סעודת משיח", שהיא הכנה לביאת המשיח, צריכה להיות באופן שלא מתפעלים מאף אחד, ולכן יש לקיימה בהתפשטות ובהתגלות, ולומר בגלוי וללא בושה שהתוועדות זו היא "סעודת משיח".

ומה שחוששים שיהיו כאלו שילעגו לזה כו' - הרי על כך מובטח לנו: "כי בשמחה תצאו", היינו, שכאשר פועלים בתוקף ובשמחה, מבלי לחשוב ולהתפעל כו', אזי "ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה", היינו, שגם "הרים וגבעות", שבדרך כלל מהווים מניעה מהליכה בדרך כו' - לא זו בלבד שלא ימנעו ויפריעו, אלא יתירה מזה, שהם עצמם יסייעו ללכת בדרך הפצת החסידות.

(תורת מנחם - התוועדויות' ה'תשי"ד חלק ב' (יא) עמ' 175)

אחרון של פסח קשור עם משיח

שאלו את כ"ק אדמו"ר הצמח צדק, בנוגע ליום-טוב שביעי ואחרון של פסח, שרואים בו שני עניינים הפכיים: מצד אחד - הרי זה היום-טוב היחיד שאין מברכין בו שהחיינו, ולאידך גיסא - השמחה בשביעי של פסח ואחרון של פסח גדולה יותר מכל הפסח.

וענה כ"ק אדמו"ר הצמח צדק: הימים הראשונים דיום-טוב פסח - חוגגים בני-ישראל משום שהקב"ה גאל את בני-ישראל ממצרים, והימים האחרונים דפסח - חוגגים בני-ישראל מצד הגאולה העתידה לבוא, כיוון שאחרון של פסח קשור עם הגאולה העתידה.

ובזה יובן גם כן שהבעל שם טוב נהג לאכול באחרון של פסח סעודה שלישית, והיה קוראה בשם "סעודת משיח":

אם מצד זה שבהפטרה מדובר על דבר משיח - אין זה טעם לקבוע סעודה נוספת בשבילו, ובפרט שאמירת ההפטרה היא בבוקר, לפני סעודת יום-טוב. אלא בהכרח לומר, ששני עניינים אלו - הן ההפטרה על דבר משיח, והן הסעודה המיוחדת - באים מסיבה ועניין אחד. והיינו, שבפנימיות העניין קשור אחרון של פסח עם משיח, ולכן, הבעל שם טוב, שגילה ריזן דאורייתא וריזן דרזין, קבע באחרון של פסח את סעודת משיח.

(תורת מנחם - התוועדויות' ה'תשט"ו חלק ב' (יד) עמ' 26-27)

חלומות שווא...

- ביאורי הרבי על כפל החלומות של יוסף ושל פרעה • חלומות
מבעל החלומות ועובדות בשטח - מה אומרת ההלכה?
יישוב במאמר על החולם 'פילא בקופא דמחטא' • ומדוע לא
חולמים מהרהורי היום סתם גם ממחשבות בענייני תורה?
התייחסויות הרבי לחלומות • רשימה ראשונה**

היו חשובים ובעלי מעמד גבוה במצרים, ולכן נמשלו לכוכבי השמים המאירים. אין מדובר אפוא בכפילות, אלא בשני חלומות שונים בתוכנם, לכן לא היה בהם ללמד שהחולם יתקיים במהירות!

"דברים בטלים"

חז"ל ורש"י למדו מדברי יעקב "הבוא נבוא גו" - "שאינן חלום בלא דברים בטלים", ולכאורה רק פרט אחד (אי הופעתה של רחל) נתקיים. מדוע אם-כן נקטו לשון רבים ("דברים בטלים")?
מסביר הרבי (לקוטי שיחות חלק לה עמ' 158 ואילך): פרט נוסף בחלומו של יוסף לא נתקיים במלואו: ההשתחויה של יעקב ליוסף לא היתה שלימה אלא "על ראש המיטה" בלבד, ולא השתחויה המסמלת הכנעה והתבטלות. אדרבה, עליפי המבואר בחסידות הודגשה בפעולה זו מעלת יעקב לגבי יוסף.
גם חלומותיו של פרעה ופירוטן על-ידי יוסף זכו לשפע ביאורים:
התוספות במסכת תענית ועוד מפרשי התורה (וכן הבית יוסף) עסקו בשאלה כיצד ייתכן שיוכבר

חלומותיו של יוסף הצדיק בתחילת פרשת וישב זכו לביאורים רבים של הרבי (ראה ביאורי החומש בהוצאת 'היכל מנחם'):
לשם מה נדרשו שני חלומות, בשעה שבשניהן מופיע אותו רעיון (שבני משפחתו של יוסף משתחוים לו)? מפרש הרבי: החלום הראשון עוסק בדברים ארציים - אלומות תבואה העומדות בשדה, והשני בעניינים שמימיים - שמש, ירח וכוכבים. ובאו שניהם ללמד שהן מי שעוסק בענייני עולם והן מי שעוסק בענייני קדושה - עליהם להיות קשורים לצדיק ובטלים אליו.
ומה בין חלומות יוסף לחלומות פרעה, אשר אף הם נשנו פעמיים, אך רק אצל פרעה היה הדבר סיבה "כי נכון הדבר מעם האלוקים וממהר האלוקים לעשותו", ואילו חלומותיו של יוסף התקיימו רק לאחר עשרים ושתיים שנה?
אלא כד דייקת שפיר שני חלומותיו של יוסף לא היו זהים לחלוטין שכן הם רמזו לשני מאורעות שונים: הראשון התייחס להשתחויה של אחיו בעת ירידתם למצרים לרכישת תבואה ומזון (גם החלום עסק בקציר ואיסוף תבואה). ואילו השני התייחס גם ל"השמש והירח" היינו שכלל גם את יעקב ובלהה, בירידתם לגור במצרים. אז גם השכטים

והרבי ממשיך:

אפילו כשראה בחלום שבמקום פ[לוגי] מונח
סכום מסוים ויקח[נ]ו משם ויתן החצי לצדקה
- ומצא הכל מכוון - יקח הכל לעצמו ואף פרוטה
לא שייך לצדקה.

הרבי חותם בהוראות הבאות:

בד[יקת] התפ[ילין] והמ[זוזות].

הנהגה יומית [=על-פי שולחן-ערוך].

כוונת הרבי לנאמר בגמרא סנהדרין ל,א: הרי
שהיה מצטער על מעות שהניח (השאיר) לו אביו
(ולא אמר לו היכן הם. רש"י) ובא בעל החלום (שר
המראה חלומות בלילה. רש"י) ואמר לו כך וכך
הן (מגיד לו כמה יש. רש"י) במקום פלוגי הן. זה
היה מעשה ואמרו: דברי חלומות לא מעלין ולא
מורדין (ויכול להוציאם במקומן. רש"י).

ואכן מדגיש הרבי שזהו "פסק דין תורתינו
הקדושה", שכן כך פסקו הרמב"ם (הלכות זכיה
ומתנה פרק יו"ד הלכה ז), השולחן ערוך (חושן
משפט רנו, ט) והרמ"א (יורה דעה סוף סימן רנט).
אמנם יש שרצו לדייק שזהו דווקא כשבא "בעל
החלום", מה שאין כן כשבא אביו של החולם.
אמנם רבי יהודה החסיד בספר חסידים (סימן
תשכ"ז) קובע במפורש: והמתים אינם יודעים
מאומה אם בא המת בחלום על עניין המצוות,
כמו שאמר מעות של מעשר שניהם דברי חלומות
לא מעלין ולא מורדין (וראה מקור חסד (להר"ר
מרגליות (ז"ל) שם).

היכול אדם להרהר בחיבור הפכים?

במאמר חסידות שהשמיע הרבי כפורים תשד"מ
והוגה לאחר-מכן לקראת פורים תשמ"ח (סה"מ
מלוקט חלק ג' עמ' פא), נאמר בין השאר בעניין
החלומות:

וכמו שרואים במוחש בעניין החלומות, שיש
בהם הפעולה דכל הכוחות, שכל ומדות כו' וגם רצון
ותענוג. ועד דכאשר הוא זוכה, השכל שמשכיל
בחלום הוא שכל אמיתי, וכן הוא גם בנוגע לתענוג
ורצון.

בת לוי נולדה בין החומות עם כניסתם של בני-
ישראל למצרים בשעה שבאותו הזמן היה רעב
בעולם והיה אסור אז לעסוק בפריה ורבייה?

אלא מבאר הרבי ('לקוטי שיחות' כרך כ'): בעת
הורתה של יוכבד לא חל עדיין האיסור, שהרי
באותה שעה לא היו עדיין "שני רעבון" (לשון
רבים), מה שאין כן יוסף ידע כבר בתחילת הרעב
שצפויות כמה שנים של רעב ולכן נאסר עליו כבר
מתחילת התקופה.

ולמרות שחלומו של פרעה וכן הפתרון
התפרסמו, אך לוי לא ידע שיוסף הוא פותר
החלום, ולכן לא יכול היה לדעת שפיתרון זה
מוסמך עד כדי ביטול מצוות פריה ורבייה, ובפרט
שיתכן שמספר שני רעב הצפויות הוא מהדברים
בטלים שבחלום.

ולחלומות פרעה:

פתרונו של יוסף עלה גם על דעתם של חרטומי
מצרים, אלא שהם נתקשו לקבלו - מדוע ראה
פרעה בחלומו את הפרות הטובות יחד עם הפרות
הרעות, והרי שנות הרעב באות בהכרח לאחר שנות
השבע, ולא בכפיפה אחת איתן!?

ואכן פתרונו של יוסף לכשעצמו לא היה בו
חידוש שהרי גם "קל שבקלים היה פותר אותם
חלומות" (כלשונו של האברבנאל); התפעלותו
הרבה של פרעה מחכמתו של יוסף היתה בעיקר מן
העצה שהוסיף - אגירת המזון בשנות השבע לצורך
שנות הרעב - העובדה ששני השבע מספקות מזון
לצורך שנות הרעב - היא היוצרת קשר ביניהן,
כאילו ששנות השבע והרעב נמצאות יחד, בעת
ובעונה אחת.

לכן הציע יוסף עצה שלא נתבקש להציע
- שכן בה דווקא באה לידי ביטוי חכמתו של יוסף
שהביאה להתפעלותו הרבה של פרעה!

הלכה פסוקה לגבי חלומות

בהזדמנות מסויימת כתב הרבי כדלהלן ('מאוצר
המלך' עמ' 92):

פס[ק] ד[ין] ת[נ]ו[רתנן] הק[דושה] ב[רנר] החלומות
שווא ידברו.

בקופא דמחטא. והוקשה לו דהרי אמר[ן] ה[בתינון] ז[כרונם] ל[ברכה] [בברכות נה, ע"ב] דלא חזי אינש בחלמי כו' פילא דעייל בקופא דמחטא. ולפ[י] [עניניות] ד[עת] לא קשה כלל, דז[ה] ל[שונן] [=בהמאמר] שם: אין מראין לו לאדם אלא מהרהורי לבו... תדע דלא חזי אינש בחלמי... פילא דעייל בקופא דמחטא. ומזה עצמו מובן דאם יהרהר אדם בזה גופא דאי אפשר שיראה בחלום פילא בקופא דמחטא, אפשר שיחלום בו בלילה אפילו פילא דעייל בקופא דמחטא, כי החלום מחבר הפכים. (אבל באשר היא מילתא דלא שכיחא כלל שיהרהרו אפילו בשלילת הדבר, להיותם הפכים שח[י]בורם מושלל לגמרי, לכן אמרו רז"ל דלא חזי כו'). ולהעיר מט"ז לאו[רח] ח[יים] ס[ימן] רפ"ח סק"ה וש"ת צ[מח] צ[דק] שער המילואים ס[ימן] סב. עי[ן] ש[ם].

מה בין מחשבה למחשבה

נשאל הרבי בשנת תשכ"ב מדוע גם במחשבה קלה בענייני העולם, קורה לעתים תכופות שחולם אדם מהרהורי ליבו, מה-שאינ-כן במחשבת תורה ומצוות ויראת-שמים ואפילו כשלומדים בעיון.

והשיב ('אגרות-קודש' כרך כב עמ' רמו):

והביאור בזה מובן גם מהמבואר בספר תניא קדישא פרק כט (ל"ז עמוד א) ומצוי[ן] לזהר הק[דוש] עי[ן] ש[ם].

בחודש אדר שני תשמ"ז ענה הרבי בכתב ('לקוטי שיחות' כרך לה עמ' 309) לאשה שכתבה על חלום שחלמה ובו ראתה גשמים יורדים:

..אבל בכלל לא תחשוב אודות חלומות וכו', כי אם הנהגה בחיי היום-יומיים תהא מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים וקיום מצוותיה עליהם נאמר וחי בהם. . מתוך אמונה תמימה בהשם.

לפני כן ציין הרבי:

שראתה בחלום גשמים יורדים - על דבר זה סימן טוב, וחלמא טבא חזית.

"אגוזים" ופתרונם

"אגוז" זהו משל לעם-ישראל, כשם שהאגוז

הנאמר לגבי שכל אמייתי מכוון למה שמובא בלוח "היום יום", ד' טבת:

החלומות הטובים בענייני תורה שמודיעים בחלום, באים על-פי הרוב על-ידי שקידה גדולה בתורה ביום. דכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שבלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר בלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי דלעילא [=מהחיים העליונים] כמבואר בזוהר - הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגליא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

וכך מובא בשיחת חג השבועות תשכ"ב ('לקוט שיחות' כרך ד' עמ' 1026 הערה 10): ומובא מהרדב"ז (בספרו מגדל דוד על שיר השירים על הפסוק דובב שפתי ישנים) שהיה נושא ונותן בהלכה בתוך השינה.

בהמשך המאמר של פורים תשמ"מ נאמר עוד:

אבל גם מי שאינו בדרגה זו, הרי רואים במוחש שגם בהחלומות שלו ישנם מדות שכל רצון ותענוג בנוגע לעניינים שישנם במציאות (מה-שאינ-כן עניינים דמנעונו, כמו פילא דעייל בקופא דמחטא [=פיל הנכנס בחור המחט], אי-אפשר להיות גם בחלום.

בהערה 22 מציין הרבי:

כמפורש במסכת ברכות נה, סוף עמוד ב. ומה שנאמר בהמאמר [=של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ] דשנת ה'ש"ת סעיף ד' (עמ' 8) 'וכמו החולם פילא בקופא דמחטא' - זהו כשחושב על דבר זה במשך היום. ומה שמביא שם ענין זה בנוגע לזה שבחלום אפשר להיות חיבור ב' הפכים - אף שזה בא מהמחשבות שבמשך היום (ולא מצד החלום עצמו) - כי בעת החלום אינו יודע שזה בא ממחשבתו.

אגב: את ההסבר במאמר כתב הרבי עוד בחיי הרבי ריי"צ, בט"ז טבת ה'תש"י, להרח"ח ר' חיים יוסף רוזנבלום (ז"ל), גיסו של חרב"נ הרש"ג (נרפס ב'אגרות-קודש' כרך ג' עמ' רלב-רלד עם הסברים על ההערות בכמה נושאים בחסידות). מן הראוי להביא כאן את הדברים שנכתבו שם בבירות והרחבה:

בדיבור המתחיל בלילה הוא ש"ת ס[עף] ד דבעת השינה מחברים הפכים וכמו החולם פילא

לירות במשך הימים עד לסיום וחותרם חודש כסלו.
נוסף על הצדקה ביום סגולה י"ט כסלו הבא עלינו
לטובה.

ושוב שנים לאחר מכן כותב הרבי לאחד
(מ'אוצר המלך' עמ' 91):

להסיח דעתו מהחלומות לגמרי
לבדוק התפילין והמזוזות

והעיקר - לרומם עצמו להנהגה יומית כו' כדרוש

"חלום טוב הוא"

"במה שכותב על-דבר חלום שחלם לפני כמה
שנים - הרי במשך זמן זה ודאי אמר כמה פעמים
תפילת הטבת חלום (בעת שהכהנים נושאים
כפיהם וכיוצא בזה), ולכן חלום טוב הוא ואין
עוד מה לחשוב בו" - כתב הרבי (י"א סיון תשי"ז
- 'אגרות קודש' כרך טו עמ' קצא).
והנה תשובה של הרבי בפרסום ראשון מו' אדר
תשל"ה:

..בנוגע לשידוך - תעשה התלוי בה בדרך הטבע
(כמובן - באופן דציניעות), אבל לא תדאג ע[ל]
ד[בר] ז[ה] כלל (ואין כל סיבה לדאגה, ח"ו) והוספה
בבטחונה בהשם מוסיפה בברכותיו.
תסיח דעתה לגמרי מחלומות וכיוצא בהם כי
"שוא ידברו".

אזכיר על הציון לכל הנזכר לעיל ולפורים שמח.
בתשובה אחרת של הרבי מכ"ד שבט תשל"ה,
לאחת שכתבה לרבי אודות מחשבות מוזרות בזמן
התפילה ובמשך היום השיב (פרסום ראשון):
לא תשים לב כלל למחשבה המוזרה שמזכירה
ובמילא, סוף סוף, תחלוף כליל.

מצוי בתוך קליפה, פרי וגרעין, וממנו צומחים כמה
אילנות, כך בני-ישראל: אף שבחיצינות, בגופם,
דומים הם לעמי הארץ [=אומות העולם (תניא
פמ"ט)]. הרי בפנימיותם, הנשמה עושה פירות ופירי
פירות בהצלחה רבה, ויש בו גם כן טעם...

כך פירש הרבי ביום ראשון כ"ה תמוז תנש"א
(זורע צדקות' עמ' 140) את חלומה של אשה
שראתה בחלומה את הרבי מוקף ספרי-תורה.
בחלום אמרה האשה "יש לך שכינה" והרבי השיב
"אגוזים אגוזים". האשה פנתה לרבי במהלך
חלוקת השטרות לצדקה וביקשה להבין את פשרו
של החלום; והרבי, כאמור, השיב לה בהרחבה.

חלום של כהן

"בוודאי ידוע לכבודו ש"ברכת כהנים" יש לה
קשר לפתרון חלומות לטובה. מטעם זה אומרים
את 'ריבוננו של עולם [..חלום חלמתי] כו'" בעת
"ברכת כהנים", על-אחת-כמה-יוכמה חלום שכהן
בעצמו חולם.. - כתב הרבי לאיש נכבד ושמנו מר
אלחנן כהן, שעמד בקשרים עם ה'מל"ח' עוד בחיי
הרבי ריי"צ ('אגרות קודש' כרך ג' עמ' רנב).
בי"ז כסלו תשכ"א ('אגרות קודש' כרך כ' עמ'
סב) כותב הרבי:

"לכתבו המאורעות בקריאת התורה וחלום וכו'
- יסיח דעתו מזה לגמרי, וביחוד שדברי תורה הרי
הם אדרבה משמחי לב, והתורה ענינה להמשיך
בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים.
"ובהנוגע להנזכר לעיל ידועים הדיעות בזה
בשולחן-ערוך לרבנו הזקן סימן רפ"ח סעיף ז', וסיום
וחותרם הסעיף שאין בזה הוראה מן השמים כלל
וישמח גם לב אחרים, כוונתי שיפריש לצדקה ח"י

שביעי ואחרון של פסח

עת להיות ער

שביעי של פסח היו נייעורים פעם כל הלילה, בלי חכמות, פשוט להיות ער. נהגו ללמוד כמה שיעורים, נגלה ונסתר. הנסתר היה גם נגלה.

(תרגום מספר השיחות תש"ו'ה'שי"ת, תש"ט עמ' 319)

קריעת ים סוף – לגלות שחומר העולם כלי לעצמות

כ"ק אדמו"ר [הרי"צ] ביקש לנגן את הניגון שהיו קוראים בליובאוויטש 'הניגון של קריעת ים סוף'. ואמר:

[. .] שביעי של פסח יש לייקר מאוד את הזמן.

[. .] ובניישראל יוצאים ביד רמה, גאולת מצרים הביאה לקריעת ים סוף; נפתחו אז כל הפרסאות והמסכים, שראו את הכול ברור בראיית העין הגשמית.

[. .] הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב] דיבר פעם אודות ההפרש בין שביעי של פסח וחג השבועות: בשבועות – נפתחו השמים ואראה מראות אלקים. רואים אלקות בראייה חושיית, כשם שרואים דבר גשמי, אז קולטים את היוקר של העולם, כפי שהוא חומר אמיתי לעצמות אין-סוף; וההכנה לזה היא בשביעי של פסח. אה! איזה עולם טוב נתנו לנו. את זאת צריכים לדעת התמימים שבכל המדינות.

בשביעי של פסח תרנ"ד, ביקש הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב] את מורי החסיד הרשב"ץ, שיספר משהו מהזמן שהוא – הרשב"ץ – הגיע לליובאוויטש.

מורי הרשב"ץ מספר מה ששמע כשהיה עוד בחור ולמד בשיבה בליובאוויטש, בימי כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק:

בעת שנפגשו פעם בליובאוויטש, הרה"ח ר' הלל והרה"ח ר' אייזל, בהתוועדות, עמד הרה"ח ר' אייזל ואמר: כך אמר הרבי כ"ק אדמו"ר הזקן:

ופסח ה' על הפתח, שביעי של פסח – היום השביעי של דילוג.

זקני החסידים הראשונים שהיו באותו מעמד, הן בני תורה והן אנשים פשוטים, נכנסו להתפעלות עד שהיה צורך לעורר אותם.

הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק [הרש"ב] שומע את הסיפור ממורי הרשב"ץ, ואומר:

אדמו"ר הזקן, במסירות נפשו על תורת הבעל-שם-טוב וחסידות חב"ד, זכה וזיכה להכניס חיות פנימי בכל רעיון של השכלה או עבודה לדורי-דורות.

(ספר השיחות תש"ו'ה'שי"ת, תש"ח עמ' 214, בתרגום)

סעודת משיח בתומכי תמימים

תלמידי התמימים הבוגרים [שי'] זוכרים את סדרי ההנהגה של ליובאוויטש בכלל וסדר הנהגת ישיבת תומכי-תמימים בפרט.

באחרון של פסח היו מכינים שולחנות באולם הגדול של הישיבה, לכל תלמידי הישיבה, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק [הרשב"ב], עם אחיו דודי הרב זלמן אהרן והרב מנחם-מענדל ואורחים, היו באים לסעודה. הוד אאמו"ר הרה"ק היה אומר מאמר דא"ח ומדבר אל התמימים בענייני עבודה. בסעודה זו באולם תומכי-תמימים היה סדר מסודר, וכל קבוצה של תלמידים עמדה במקומה הראוי, לפי הוראת המנהלים והמשגיחים שלהם.

(ספר השיחות תש"וה'שי"ת, תש"ח עמ' 218, בתרגום)

סעודת משיח אצל הבעל-שם-טוב

מכתב (מ"הגניזה החרסונית") ששלח הרב המגיד להר"ר דוד ממיקאלאיוב (יום ג' שלח תקכ"א):
 בטח זוכר כ"ק הדיבורים הקדושים שיצאו מפה קדוש רבנו הגדול והקדוש רשכבה"ג מורנו ורבנו הבעל-שם-טוב נבג"מ ביום אחרון של פסח, בעת שאכל שלוש סעודות, כמנהגו הקדוש שביום אחרון של פסח אכל ג' סעודות בכל שנה, ובשנת תק"ך עמד כ"ק יאיר-נרו אצל השולחן הקדוש, והוא מורנו ורבנו נ"ע נתן טעם על מנהגו הקדוש לאכול ג' סעודות. ירשום נא כ"ק כל הדיבורים הקדושים וישלח אלי כי נחוץ לי מאוד.

(ה"תמים" חוברת ו עמ' ל [רפב, ב])

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 03-9607588, שלוחה 130

במחיצת רבותינו נשיאינו

ארבע כוסות

בשנת תרס"ו התחיל הסדר אשר תלמידי תומכי־תמימים יאכלו יחד בחג הפסח בהיכל הלימוד (עד אז אכלו באכסניאות). היו אז ש"י (שלוש־מאות ועשרה) תלמידים וח"י (שמונה־עשר) שולחנות. את סעודת אחרון־של־פסח אכל הרבי הרש"ב עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ארבע כוסות. הרבי אמר אז: "זוהי סעודת משיח".

(ספר־השיחות תרצ"ו עמ' 277)

מועד קבוע להתוועדות

המנהג להתוועד באחרון־של־פסח התחיל בזמנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי. הרבי מהר"ש היה יוצא להתוועד באחרון־של־פסח והיה יושב כחצי שעה. כן נהג בכל מועדי ההתוועדות, שהיה יושב כחצי שעה, ואחרון־של־פסח היה אחד מהמועדים הקבועים להתוועדות.

(ספר־השיחות תרצ"ו עמ' 236)

היה ער בשני הלילות

הרבי הרש"ב היה נוהג בהיותו אברך בחיי אביו - הרבי מהר"ש - וגם כמה שנים לאחר מכן, להיות נייעור בשני הלילות, בליל שביעי־של־פסח ובליל אחרון־של־פסח. והיה עושה זאת "מתוך הרחבה".

(ספר־השיחות תרצ"ו עמ' 267)

יותר מהגילויים בראש־השנה

אצל נשיאי חב"ד ראו בשביעי־של־פסח ובאחרון־של־פסח גילויים גדולים, יותר אפילו מהגילויים של ראש־השנה ויום־הכיפורים.

בראש־השנה ראו והרגישו את עניין ההבדלה, שהיו מוכרלים מהעם. פרקי התהילים והסיפורים שהרבי הרש"ב היה אומר עד לשעת תפילת ערבית; השברון הפנימי העמוק שהיה נסוך על פני קודשו; דמעות־הדם שזרמו; המורא והפחד כשעמד להתפלל ערבית, בלווית ניגונו הידוע של כ"ק אדמו"ר הזקן - בעל שתי התנועות - שבהן משתקפות ההיפרדות מהשנה החולפת והתקווה לקראת השנה הבאה; היו רואים את העבודה בקריאת שמע שעל המטה.

אך בשביעי־של־פסח היו הגילויים אחרים לגמרי: הגילויים של שביעי־של־פסח מורגשים בפנימיות בכל יהודי במדריגות הנשמה. העבודה היא, שהגילויים יורגשו בחלק הנפש הקרוב לכוחות הנפש; שהגילויים יורגשו בפנימיות בכל אחד בגילוי נפשי על־כל־פנים.

גילוי הנפש הוא מה שהנפש היא בהתגלות. האדם עצמו אינו יודע מה קורה איתו; הוא חש ומרגיש שמתחולל בו שינוי, והשינוי מתבטא במצב־רוח מרומם, הגורם להתפתחות בכוחות וחושי הנפש.

(ספר־השיחות תש"ג עמ' 87)

מקערה זו יש להתבייש

פעם אחת, בעת סעודת אחרון-של-פסח אצל הרבי הריי"צ, הביאו מרק לשולחן בקערה שהיתה שייכת לאדמו"ר הזקן. הנהוג היה, שבקערה זו היו מביאים את המרק לשולחן, והרבי וכל אחד מהמסובים היו לוקחים כמה כפות מרק מקערה זו לתוך הקערה שלהם. נענה הרבי ואמר:

את הקערה הזו החזיק הרבי (כ"ק אדמו"ר הזקן). בכלל, דומם וצומח הם בעלי סוד; הם שותקים. כשאדם עושה בתוך חדרו והחלונות סגורים, חושב שאין מי שרואהו, אבל באמת יבוא זמן אשר גם הדומם יגיד, "אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה", ואז יאדימו הפנים... צריכים להתבייש גם מהדומם ומהצומח. כשמסתכלים על קערה זו - צריך שתהיה יראת-בושת. קערה שהרבי החזיק אותה - הרי זה דבר אחר לגמרי.

(ספר-השיחות תרצ"ו עמ' 140)

ראיית נשמות

כאשר הרבי הרש"ב היה ילד בן חמש, התפלל באחרון-של-פסח בחדרו של סבו, הרבי הצמח-צדק. כשהגיעו ל"יזכור", רמז הרבי לשמשו, והלה ניגש לרש"ב ולאחיו הרז"א, והוציא אותם מהחדר, כנהוג. מאוחר יותר שאל הרש"ב את אביו, הרבי מהר"ש: מה זה "הזכרת נשמות"? וענה לו אביו: הנשמות של הסבים-הזקנים הם מליצי יושר בשביל נכדיהם, ולכן מזכירים את נשמותיהם ומנדבים לצדקה.

צדיקים גדולים, המשיך הרבי, רואים את נשמותיהם של הסבים-הזקנים. הסבא - אדמו"ר הצמח-צדק - ראה היום, בעת אמירת "יזכור", את נשמתה של אימו (הרבנית דבורה-לאה, בת כ"ק אדמו"ר הזקן); את נשמת חמיו, כ"ק אדמו"ר האמצעי; ואת נשמת סבו, כ"ק אדמו"ר הזקן.

(ספר-השיחות ת"ש עמ' 75)

ניגון שמח

הניגון של שירת הים - ששרו ישראל בעת קריעת ים-סוף - אינו ידוע לנו. אולם ברור שזה היה ניגון לבבי ושמח.

(ספר-השיחות תרצ"ו עמ' 273)

הוא גילה על עצמו

פעם, בעת עריכת "סעודת משיח", ציווה הבעל-שם-טוב להוריד כוס מהשולחן, באומרו שהיא לא נטבלה.

בסעודת אחרון-של-פסח היו מגיעים תמיד אנשים חדשים, וכל אחד היה טועם משהו. נכנס יהודי אחד וביקש שיתנו לו לטעום משהו. אמרו לו המסובים: אין כוס. היהודי, בראותו את הכוס שהבעל-שם-טוב הוריד מהשולחן עומדת בצד, אמר: הנה יש כוס. אמרו לו: הכוס אינה טבולה. השיב הלה: לא נורא. שמע הבעל-שם-טוב את דבריו, ואמר: הוא גילה על עצמו... מאוחר יותר נודע כי הילדים שנולדו לו עד אז לא נולדו בטהרה. אך סופו-של-דבר שאותו יהודי נעשה בעל-תשובה גמור.

(ספר-השיחות תש"ב עמ' 110)

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת קודש,

כ"א בניסן, שביעי־של־פסח

ובשמיני־עצרת) ב'תהלוכה' לבקר את בני־ישראל שבבתי־כנסיות ובבתי־מדרשות בכמה וכמה שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (על־ידי ההתאחדות עם רבים מבני־ישראל שבשאר שכונות), ובפרט על־ידי אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

בליובאוויטש נייעורים כל הלילה, עוסקים בלימוד תורה ומתועדים.

היו לומדים כמה שיעורים, נגלה ונסתר. פעם הורה אדמו"ר מהוריי"צ ללמוד בליל זה את המאמר ד"ה 'הים ראה ויננס' שבליקוטי־תורה (טז,ב). ופעם אחרת הורה, ללמוד את המאמר שלאחריו ד"ה 'והניף' (טז,ד).

בשם אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע נמסר, שבשביעי־של־פסח "הישיבה כשלעצמה (=להישאר ער, נוסף על עניין הלימוד) היא גם־כן עניין".

שחרית: חצי הלל. קדיש תקבל. שיר של יום. מוציאים שני ספרי־תורה, אין אומרים שלוש עשרה מידות וכו', אלא מתחילים 'ברוך שמיא'. בספר הראשון קוראים לשבעה עולים בפרשת בשלח "ויהי בשלח... ה' רופאך" (שמות יג,ז - טו,כו).

להלן המילים הנאמרות בנגינה מיוחדת כנהוג, לפי שתי הנוסחאות שהביא ב'אוצר מנהגי חב"ד', רובן במקום שבו מוזכר שם ה', והחילוקים ביניהן נכנסו כאן בסוגריים מרובעות: מימינם ומשמאלם (השני), ויאמינו בה' ובמשה עבדו, סוס ורוכבו רמה בים, [זה א־לי ואנוהו] אלוקי אבי וארוממנהו, ה' שמו, ימינך ה' תרעץ אויבי, נורא תהילות עושה פלא, [ניהלת בעזך אל נווה קודשך], עד יעבור עם זו קניית, ה' ימלוך לעולם ועד, [הלכו ביבשה בתוך

יש לזכור לסדר מבעוד־יום את שעון־השבת של התאורה על־פי הצורך, כדי שיהיו נייעורים בלילה (ראה לקמן).

[אף־על־פי שאין קוראים היום שניים מקרא ואחד תרגום] יש לומר בערב־שבת או בשבת עצמה - ביחיד - הן את ההפטרה שקוראים היום, והן את הפטרת פרשת 'קדושים'!

הדלקת הנר. לפני כניסת השבת, ומברכות 'להדליק נר של שבת ושל יום טוב', ללא 'שהחיינו'.

מנחה. אין אומרים 'הודו', אלא מתחילים 'פתח אליהו'.

קבלת שבת. מתחילים 'מזמור לדוד'. ב'בואי בשלום', אומרים "גם בשמחה ובצהלה", ואין אומרים 'ברינה'. וממשיכים כרגיל. ערבית של שבת ויום־טוב.

אמירת 'שלום עליכם', 'אשת חיל', 'מזמור לדוד' דא היא סעודתא' - בלחש. בקידוש אין מברכים 'שהחיינו'.

שמחת שביעי־של־פסח (ואחרון־של־פסח) גדולה מזו של שאר ימי הפסח, כיוון שבו היה שלימות עניין יציאת מצרים, ואז דווקא היתה לידת נשמות־ישראל. יש שמסרו בשם הצמח־צדק ששביעי־של־פסח הוא הדרגה ד'כל השביעין חביבין'.

תהלוכה: כ"ק אדמו"ר הנהיג זה כמה וכמה שנים, ללכת בשביעי־של־פסח (וכן בחג השבועות

1) עפ"י 'תורת־מנחם - התועדויות' תשמ"ה ח"א עמ' 351.

על-ידי זה שייקח כוסות שלפיי-ערכו, או שישתה רוב כוס, וכיוצא בזה.
 "בארץ-ישראל אוכלים סעודת משיח (ושותים ארבע כוסות) בשביעי-של-פסח".
 לבני חו"ל: סעודת משיח מתקיימת מחר ולקמן בלוח במוצאי היום].

צבאות ה': יש לערוך כינוסים ומסיבות לילדי-ישראל שלפני גיל מצוות (בנים לעצמם ובנות לעצמן) ובארץ-הקודש בשביעי-של-פסח, להסביר להם את משמעות יציאת מצרים ומסירת-נפשם של ישראל אז לעבוד בים כדי להגיע למתן-תורה, מה שהביא את בקיעת הים ועד למתן-תורה, וכדאי ונכון לקשרם עם סעודת משיח, ועל-ידי זה מחזקים קיום העולם וממהירים את קץ הגלות.

יום ראשון,

כ"ב בניסן, אסרו-חג²

מוצאי שבת ויום-טוב - הבדלה, 'ויתן לך'.
 אין מתענים. מרבים קצת באכילה ושתייה.
 עד אחרי ראש-חודש אייר, אין אומרים תחנון, 'למנצח... יענך' ו'אל ארך אפים'.
כינוס תורה: כ"ק אדמו"ר 'הנהיג, זה כמה שנים, שבהמשך ובסמיכות לחג הפסח יארגנו 'כינוס תורה', מיד לאחר החג ובאופן שיוכלו להגיע אליו גם מרחוק, שבו עוסקים כמה וכמה בשקלא וטריא ומפלפלים בדברי תורה, כי בהמשך לחג הפסח מתחיל מחדש העניין ד'משה קיבל תורה מסיני', תורה שבכתב ותורה שבעל-פה וכל מה שתלמיד

2) לבני חו"ל: אחרון-של-פסח. הדלקת נרות (לאחר זמן צאת השבת) ללא שהחיינו. ערבית: תפילה דיום-טוב, ותודיענו (כמו בליל א' דפסח). קידוש: 'יקנ"ה - יין, קידוש, נר, תבדלה, ואין מברכים שהחיינו. מהדרין לאכול שריוה בסעודת הלילה והיום. במים אחרונים שוב מעבירים המים על השפתיים כבכל השנה. שחרית: חצי הלל. בהוצאת ספר תורה - י"ג מדות פעם אחת, רבנו של עולם. מוציאים שני ספרי-תורה, בספר תורה הראשון קוראים לחמישה עולים בפרשת ראה "כל הבכור..." עד גמירא (דברים טו, יט - טז, יב). ובשני מפטיר כדאמול. הפטרה: "עוד היום בנוב..." (ישעיה ילב - יב, ו). הזכרת נשמות (ראה מנהגיה בלוח דאתמול לבני ארץ-ישראל), אב הרחמים, אשרי, יהללו, מוסף ונשיאת-כפיים. אחרי מנחה - סעודת משיח.

הים, (ותען להם מרים...) סוס ורוכבו רמה בים].
 בעת קריאת שירת הים - עומדים. בסיום ה'שביעי', מניחים את הספר השני על הבימה ואומרים חצי קדיש. בספר השני קוראים למפטיר "והקרבתם", כדאמול (גם בשעת הדחק אין להעלות קטן למפטיר). הפטרה "וידבר דוד" (שמואל-ב פרק כב).

הזכרת נשמות: רבותינו נשיאינו נהגו לאחוז בעץ-החיים של ספר-התורה בעת אמירת יזכור. מי שהוריו בחיים, יוצא מבית-הכנסת בזמן הזכרת נשמות. אבל בשנה הראשונה לפטירת אביו או אמו, נשאר בבית-הכנסת אך אינו מזכיר נשמות. בהזכרת נשמות אומרים "בן פלונית".

לבני חו"ל: הזכרת נשמות - למחרת, ביום-טוב שני.

אומרים 'אב הרחמים'. גם מי שאינו מזכיר נשמות אומר זאת. אשרי. יהללו. תפילת מוסף וברכת כהנים בניגון הידוע ואמירת 'ריבונו של עולם כו'. אומרים: 'ולקחת סולת'.

מנחה: קוראים בתורה בפרשת 'קדושים'.
 בשמחת-תורה ובאחרון-של-פסח היו מנגנים את הניגון 'האָפּ קאָזאַק' של הרה"ק הסבא משפולה, כיוון שזהו ניגון של שמחה וניצחון, נקודות המועדים הללו.

כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ היה נוהג באחרון-של-פסח להורות שירקדו 'ריקוד של משיח' ('משיח'ס טאַנץ'), והיו פעמים שגם כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו הורה כן.

רבנו הבעל-שם-טוב היה אוכל סעודה שלישית ביום 'אחרון של פסח' (בחוץ-לארץ) והיתה נקראת אצלו 'סעודת משיח'. משום שביום זה מאיר גילוי הארת המשיח.

מנהג **קבוע** הנהיג כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, לשתות 'ארבע כוסות' יין בסעודה זו, כנגד ארבע כוסות הנחמה שעתידי הקב"ה להשקות את ישראל. מי שקשה לו, ישתה מעט ויוסיף קצת בכל פעם ויחשב לו ככוס נוספת.

גם לאחר ארבע הכוסות אפשר לומר 'לחיים', ופשיטא - [שכל זה יהיה] באופן של זהירות משכרות, חסוּש-שלום, היפך הציווי והיפך הרצוי,

ותיק עתיד לחדש, וממילא זהו הזמן המתאים להוסיף בלימוד התורה...

"וכדי להוסיף בזה, כדאי לעורר יהודים בכל מקום ומקום האפשרי, שדבר נכון וטוב מאוד שיערכו 'כינוס תורה' בימים אלו בשבוע זה, או על-כל-פנים בשבת הבאה, או בימים שלאחרי זה (בכל מקום - לפי תנאי המקום והזמן). ובמקומות שעורכים כבר כינוס תורה - יוסיפו בזה, בכמות ובאיכות..."

"תכלית הכינוסים היא גם 'העמידו תלמידים הרבה', ואחד האמצעים להבטיח זאת הוא על-ידי הדפסת הנאמר בכינוסים ('בקלף נאה ודיו נאה')."

מנהגי ימי הספירה:

נישואין: אין נושאים נשים בין פסח לעצרת, לפי שהם ימי דין ומתאבלים בהם על עשרים וארבעה אלף תלמידי רבי עקיבא שמתו בימים אלו.

דבר נישואין בל"ג בעומר - "יש לעשותם ביום ל"ג בעומר ולא בלילה, אור לל"ג בעומר".

דבר נישואין בשלושת ימי הגבלה - בשנים עברו³ העדיף הרבי לרחות לאסרויחג, אך בשנים האחרונות כשביטל ההגבלות שבתאריכים כידוע, התיר והסכים לערוך נישואין אז, וכן הורה הרה"ג רז"ש דבורקין ע"ה לפועל.

מותר לעשות שידוכין וסעודת-שידוכין בלא ריקודים, מחולות וכלי-זמר.

מותר לערוך סעודת-דשות, אבל בלי "ריקודים, מחולות ושמחות יתרות".

אין להקל בזה בערב שבת-קודש ובמוצאי שבת-קודש יותר מבשאר ימי השבוע.

אבל נהגו להתוועד ולזמר ניגונים חסידיים בפה ואף ממכשירי הקלטה, ואף המחולות שבהתוועדות אין אוסרים.

הכנסת ספר-תורה מתירים גם בתופים ובמחולות, כנהוג⁴.

תספורת: על-פי האריז"ל, אין מסתפרים, גם בעלי ברית, ואפילו בל"ג בעומר, עד ערב

שבועות.

נהוג לחנך בעניין זה גם את הקטנים.

תספורת מצווה לכני שלוש: מי שיום הולדתם חל עד ל"ג בעומר - יעשה בל"ג בעומר (ואם אפשר - במירון), ומי שנולדו אחריו - בערב חג השבועות, אבל אין להקדים התספורת לל"ג בעומר לפני מלאות שלוש שנים.

כמובן, שאר ענייני חינוך הילד (להרגילו בנשיאת טלית-קטן, ברכות-השחר, ברכת-המזון וקריאת-שמע שעל המיטה) יעשו בהגיעו לגיל שלוש. מנהגי 'הכנסה לחדר' נוהגים כשמכניסים את הילד בפועל ל'חדר', וזה יכול להתאחר לפי המצב.

נשים: מותר לאשה לספר בימי הספירה את השערות היוצאות מחוץ לכיסוי-הראש ואינה יכולה לכסותן. מריטת שער הגבות, הריסים והרגליים אינה נחשבת תספורת.

שהחיינו: נוהגים שאין מברכים שהחיינו (מלבד על פדיון-הבן ובכל דבר שעלולים להחמיץ) בימי הספירה. אך בשבת ובל"ג בעומר - מברכים.

מלאכה: נוהגים אנשים ונשים שלא לעשות מלאכה כל ימי הספירה משקיעת החמה ואילך, עד לאחר הספירה (וזה סיבה נוספת שגם הנשים יספרו ספירת-העומר).

איסור 'חדש':

אסור לאכול 'חדש' אף בזמן הזה עד תחילת ליל י"ז בניסן. יש מחלוקת גדולה בפוסקים אודות תבואת חו"ל (ובפרט כשהגיעה לאה"ק). המנהג העתיק בין חסידי חב"ד היה להיזהר מחדש, ות"ל בשנים האחרונות רבים נזהרים בזה מכל החוגים. למיטב ידיעתנו, הקמח ומוצריו שבהשגחת הרב לנדא שליט"א אב"ד בני-ברק וכן זה שבהשגחת הבר"ץ של העדה-החרדית בירושלים, נקיים בשנים האחרונות מחשש זה לגמרי.

רפואה: לשון הרבי: "והרי הימים ימי סגולה, כמבואר בספרים, שימי הספירה מסוגלים לרפואת הגוף ורפואת הנפש, אלא שעל האדם לעשות התלוי בו בדרך הטבע, כהוראת רבותינו ז"ל".

נסיעות: אין להימנע מנסיעות וטיולים בימי ספירת-העומר.

[3] אג"ק ח, עמ' שית.

[4] ראה בירור בזה ב'התקשרות' גיליון רמו עמ' 19.

התחלת 'ברוך שאמר' / וידוי מספק

מהיכן חל איסור הפסק ב'ברוך שאמר'?

כלל פשוט הוא, שבלשונות הפוסקים, ובכלל בדברים הנוגעים להלכה, אין מוציאים לשון מידי פשוטו, שאם לא-כן - בטלה כל ההלכה לגמרי ח"ו. וכמדומני שהסביר זאת הרבי בלשון הרמב"ם¹, "כדי שיהיו הדברים ברורים לקטן ולגדול", שגם הגדול מבין אותם בפשטות כמו הקטן.

לפי כלל זה, קשה בעיני להבין את לשונות ההלכה בקשר להפסקה בתוך נוסח 'ברוך שאמר', כדלהלן: בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן, בדיני פסוקי דזמרה², כתב בקשר לברכת 'ברוך שאמר':

א) "תיקנו לומר פסוקי דזמרה... ותיקנו ברכה לפניהם ולאחריהם, לפנייהם - 'ברוך שאמר', ולאחריהם - 'ישתבח'³."

ב) "יש לומר 'ברוך שאמר' בניגון ובנעימה... ויש בו פ"ז תיבות"⁴.

ג) "צריך לזוהר מלהפסיק כדיבור משיתחיל 'ברוך שאמר' עד סוף שמונה-עשרה, לפי ש'ברוך שאמר' היא ברכה שלפני פסוקי דזמרה ו'ישתבח' ברכה שלאחריהם, ואסור להפסיק ביניהם..."⁵

לכאורה, בפשטות, בלשון 'ברוך שאמר' הכוונה לכל הנוסח⁶, החל מהמילים "ברוך שאמר", כמו בקשר לאמירתו בניגון ובנעימה, ופ"ז תיבות שיש בו - שבוודאי מתחילים מתחילתו ממש.

ושמא יש גם איזה ביאור בעניין, שכיוון שהתחלה היא חלק בלתי-נפרד מהנוסח שתיקנו חז"ל, לכן יהא דינה כדין גוף הברכה⁷.

מאידך, כשמדובר ב'הפסק', טוענים האחרונים שאין מקום לאוסרו לפני שמתחילים בתיבות "ברוך אתה ה'".⁸ בכן איש ח"י⁸ כתב, שבתוך הברכה דברוך שאמר עונה כמו בק"ש וברכותיה (ומפרט בדיוק מה לענות), אבל אם

1) בסוף הקדמת ס' היד החזקה.

2) ס' נא (וכן כל הציונים דלהלן לסעיף או ס"ק בסתם, הם מסימן זה).

3) ס"א.

4) ס"ב.

5) ס"ד.

6) אבל ראה במטה משה (ס"י מד, ועד"ז בשו"ת של רבו, מהרש"ל, ס' יד) שמביא העניין דפ"ז תיבות, וממשיך: "ויש בו עשרה פעמים

'ברוך' עד התחלת הברכה, דהיינו 'ברוך אתה ה'...". הרי שבכל זאת מדבר על התחלת הברכה.

7) עד"ז יש לחפש באחרונים לעניין הפסק בנוסח 'נשמת כל חי' לדעת הסוברים שהיא "ברכת השיר", אם דינו כפסוקי דזמרה או כמו בברכות ק"ש. ואולי יש לחפש גם בדין הפסק בתפילת הדרך, שאינה פותחת בברוך.

8) שנה א' פ' ויגש אות ט. ומדייק זאת מהכף החיים (למוהר"ח פלאג'י) ס' ח"י אות ה, שכתב: "אם בעודו מברך ברכות השחר בתוך

טרם התחיל ב"ברוך אתה ה'" פוסק לענות "לכל דבר שבקדושה"⁹, והוסיף הבן-איש-חי "מיהו, חוזר ואומר 'ברוך שאמר' מתחילתו עד סופו, כדי שיאמר פ"ז תיבות אלו בלתי יתרון תיבה אחרת עמהם, מפני שיש במניין זה סוד". הכף-החיים (למוהר"י סופר)¹⁰ כתב שיענה אז גם אמן דברכות, אבל לא אמן דמנהג ו'ברוך-הוא וברוך-שמו'. כן נחלק על הבן איש חי וסבירא-ליה שכיוון שהתירו לענותם אין זו תוספת, ואדרבה אם יחזור לאומרם מתחילתם תהיה זו תוספת על השבחים¹¹.

וכבר דן בכל האמור באשל אברהם הרה"צ מבוטשאטש¹², ומסיק: (א) לפני 'ברוך אתה ה'" יש לענות בפה גם 'ברוך הוא וברוך שמו'. (ב) לאחר התחלת 'ברוך אתה ה'", יש לענות 'ברוך הוא וברוך שמו' רק בהרהור ולא בדבור. (ג) בתוספת תיבות אין קפידא, והכל לפי כוונת הלב מה לצרף ומה לא.

בערוך השלח¹³ תמה על כך שמשונה ברכה זו מכל הברכות, הן מפני שהברכה מתחילה באמצעה, והן מפני שבתחילתה אין כלל מעניין הילול וזמירות¹⁴, ולכן מסיק שאכן הברכה מתחילה באמצע (ב'ברוך אתה ה''), שרק שם היא "מעין פסוקי דזמרה", ורק הסמיכו לה הא ד"ברוך שאמר" (מפני שרצו להודות תחילה לה' על בריאת העולם וכו'), ומסיק בזהירות מסוימת: "ולפי זה יש לומר דמותר להפסיק כשצריך, מן 'ברוך שאמר' עד 'ברוך אתה' וכו'. ולמעשה יש להתיישב". מאידך, במשנה ברורה¹⁵ כתב זאת בפשיטות לגבי הפסקה לעניית אמן [שהיא (כלשון השו"ע ס"ב) רק "אם סיים", שלפי זה כתב: "אבל אם לא סיים - לא יענה אמן!": "ופשוט, דדווקא משעה שהתחיל 'ברוך אתה ה' וכו', דמתחילה - שבחא בעלמא הוא". ולדעתו, אין איסור כלל להפסיק שם (אולי יש בזה רק משום דרך ארץ לפני המקום, אף שלא רמו כן בדבריו)].

לפי האחרונים הללו, בכל מקום שנזכר 'ברוך שאמר' יש לבדוק, "דבר הלמד מעניינו", אם מדבר לעניין הפסק - אזי מתחיל מ'ברוך אתה ה'', ואם לאו - מתחילתו ממש. וצריך עיון לבאר כך בפוסקים (כמו אדמו"ר הזקן) שלא פירשו זאת בעצמם. ולמשל, גם מה שאסר אדמו"ר הזקן¹⁶ לחלק עשבי-בשמים לציבור "מברוך שאמר עד לאחר שמונה-עשרה", חל לפי זה מדינא רק מתיבות "ברוך אתה ה'". על כל פנים - קשה לומר כן לפי הערוך השלח, שלא נקט בזה את הביטוי "ופשוט", אלא להיפך - "ולמעשה יש להתיישב".

יודוי מספק

נשאלתי אודות נוסח "קבלת ארבע מיתות בית-דין" הנכלל בקריאת-שמע עלי-מיטה: האם נוסח זה

הברכה שמע קדיש או קדושה לא יענה... וכן באמצע הברכה, שאמר 'ברוך אתה ה' מברוך שאמר, לא יענה לקדיש וקדושה ומודים, עד אחר שיגמור 'מלך מהולל בתשבחות' בכף החיים למוהר"י סופר דלהלן הבין שכונתו לשלול ענייה אחרי ברוך אתה ה' האחרון דברוך שאמר, שבה מקלקל נוסח הברכה, אבל לכאורה צדק הבן איש חי שהבין כוונתו גם לענייה אחרי ברוך אתה ה' הראשון דברוך שאמר, דהיינו שלפני זה אין איסור לענות.

(9) ולא פירט (והרי 'דבר שבקדושה' הוא ההגדרה הכללית לענייה בק"ש וברכותיה!). ולכאורה כוונתו כדברי הכף החיים למוהר"י סופר דלהלן, שעונה גם אמן דברכות וכל המותר בפסוקי דזמרה. אבל ברור מלשון זו שלא התיר להפסיק סתם. (10) ס"ק יא.

(11) וכ"פ הגר"ע יוסף (הליכות עולם פ' ויגש אות ד, הלכה ברורה לבנו הר"ר דוד בבירור הלכה סוף ס"ק ד).

(12) (נולד תקל"א - נסתלק תר"א) ר"ס ד. אך לא דן בעניית אמן לסוגיו באמצע הברכה.

(13) ס"ג. ועיין מש"כ עליו בס' לקט הקמח החדש ס"ק יג.

(14) אף שלכאורה היא בעצמה "הילול וזמירות" גדול ביותר!

(15) ס"ק ב.

(16) ס'י תצד ס"ז.

נחשב וידוי, ואז - צריך לומר זאת בעמידה¹⁷; ויש להכות על החזה¹⁸ במקום שנזכר "ו(אם) חטאתי, עויתי, פשעתי"¹⁹ (לפניך)...", וגם כשמזכירין את החטא, כמו "בביטול קריאת-שמע" וכדומה²⁰.
 ואף לאור המבואר בחסידות²¹, ש"אם פגמתי באות יו"ד... אין הכוונה בביטול קריאת-שמע בפועל ממש שלא קרא קריאת שמע²², אלא הכוונה על העדר העבודה דקריאת-שמע", עדיין מדובר ב'עבירות קלות', פגמים וכיו"ב²³, ויש על מה להתוודות.
 ואולי יש ראייה שיש לזה דין וידוי, מווידי שחייבים לומר על אשם תלוי הבא על הספק, וגם הוא נאמר ב"אם", כמ"ש הרמב"ז על הרמב"ם²⁴.
 אשמח לדעת אם יש למישהו מסורת או הוראה ברורה בזה.

17) כנפסק בכל וידוי בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' תרז ס"ז.

18) שמעתי אומרים שבכלל בק"ש שעל המיטה, גם ב'אשמנו', אין מכים על החזה, ולא מצאתי מקור וטעם להנהגה זו.

19) וכמנהגנו להכות באמירת 'חטאנו', 'פשענו' שבברכת 'סלח לנו' בתפילה שאומרים בה תחנון (ס' המנהגים עמ' 11), וכנהגת הרבי להכות גם ב'(נאנחנו ואבותינו) חטאנו' שלפני 'אשמנו' וב'(נאנחנו) הרשענו' שלאחריו, ועוד. וכן כתבו בסידורי 'תהלת ה' החדשים דאה"ק (רק ב'חטאתי' וכו').

20) גם זה נפסק בשו"ע רבינו שם.

21) סה"מ תרס"ה עמ' לג, ובכ"מ.

22) ומוזה העיר בצדק ב'סדור רבינו הזקן עם ציונים והערות' (להרב ראסקין) ס"ע שצו, שלפי זה גם נשים יכולות לומר נוסח יה"ר אלן, אף שפטורות ממצוות ק"ש, ציצית ותפילין (ולא כפי שכתבתי במנהגי קשעהמ"ט).

23) כמבואר בתיניא, אגרת התשובה ספ"ז.

24) הל' מעשה הקרבנות ספ"ג.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש